

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING NUTQINI O‘STIRISH

*Choriyeva Durdona Anvarovna Nizomiy
nomidagi Toshkent davlat pedagogika
universiteti Maktabgacha ta’lim fakulteti
Maktabgacha ta’lim psixologiyasi va
pedagogikasi kafedrasida dotsenti,
Salimova Muxlisa Zikrulla qizi
“Maktabgacha ta’lim
psixologiyasi va pedagogikasi” .
yo’nalishining 4 kurs talabasi*

Maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini o‘stirish — bu bolalarning so‘zlashuv, tinglash, tushunish va ifodalash ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik jarayondir. Nutq bolalarning intellektual, ijtimoiy va emotsional rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi. Maktabgacha yoshda nutqni rivojlantirish, nafaqat tilni to‘g‘ri ishlatishni o‘rgatish, balki bolalarga o‘z fikrlarini aniq va tushunarli tarzda ifodalash, boshqalar bilan samarali muloqot qilish, atrof-muhitni tushunish va o‘z his-tuyg‘ularini izhor etishda yordam beradi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini o‘stirishning ahamiyati:

1. Kognitiv rivojlanish: Nutq bolalar uchun aqliy rivojlanishning asosiy vositasi hisoblanadi. Nutqni rivojlantirish orqali bolalar o‘z bilimlarini ifodalash, fikrlarini tizimli ravishda bayon qilish va dunyo haqidagi tushunchalarni kengaytirishadi.

2. Ijtimoiy rivojlanish: Nutq bolalarning ijtimoiy ko‘nikmalarini shakllantiradi. Nutqni to‘g‘ri va ravon ishlata bilish bolalarga boshqalar bilan samarali muloqot qilish, o‘z fikrlarini tushunarli tarzda ifodalash imkonini beradi. Bu esa ijtimoiy muhitda o‘zini erkin his qilish va o‘zaro aloqalarni mustahkamlashga yordam beradi.

3. Emotsional rivojlanish: Nutq bolalarning o‘z his-tuyg‘ularini anglash va boshqalar bilan bu his-tuyg‘ularni ifodalashda muhim o‘rin tutadi. Nutqni

o‘stirish orqali bolalar o‘z fikrlarini, ehtiyojlarini va istaklarini tushunarli tarzda izhor qilishni o‘rganadilar.

4. Kreativlik va tasavvur: Nutq bolalarning ijodiy va tasavvur qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Bolalar ertaklar, hikoyalar yoki rasm chizish orqali nutqni mashq qiladilar va tasavvurini kengaytiradilar.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini rivojlantirishda ishlatiladigan metodlar:

1. Suhbat va muloqot:

○ **Suhbatlar:** Tarbiyachilar va ota-onalar bolalar bilan ko‘p suhbatlashishlari kerak. Har bir bolaning nutqi va fikrlash qobiliyati turlicha bo‘ladi, shu sababli ularga savollar berib, ularni javob qaytarishga undash zarur. Suhbatlar orqali bolalar yangi so‘zlarni o‘rganadilar va ularni to‘g‘ri ishlatishga o‘rganadilar.

○ **Savollar berish:** Bolalarga savollar berish orqali ulardan javob olish, ularning fikrlarini bildirishga yordam beradi. Bu metod bolalarning tahlil qilish va fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

2. Ertaklar va hikoyalar:

○ **Ertak aytish:** Ertaklar bolalarda tilni rivojlantirishning ajoyib vositasi hisoblanadi. Ertaklar bolalarga yangi so‘zlarni o‘rgatish, tilni to‘g‘ri ishlatishni o‘rgatish va ular tasavvur qilishni rivojlantiradi. Tarbiyachilar bolalarga ertaklarni o‘qib berish yoki ularga ertaklar yaratishga yordam berishlari mumkin.

○ **Hikoyalar:** Bolalar o‘z hikoyalarini aytib berish orqali nutqni rivojlantiradilar. Bu metod bolalarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishga yordam beradi.

3. Qo‘shiqlar va she‘rlar:

○ **Qo‘shiqlar:** Bolalar qo‘shiqlar orqali ritmni, tovushlarni va yangi so‘zlarni o‘rganadilar. Qo‘shiqlar bolalarning nutqni to‘g‘ri va ravon ishlatish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

- **She'rlar:** Bolalar she'rlarni o'rganish va aytish orqali tovushni aniq talaffuz qilish, so'zlarni to'g'ri ishlatish va nutqni boyitish ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

4. Ko'rgazmali materiallar:

- **Rasm chizish va rasmlar orqali izohlash:** Bolalar rasmlar chizish va tasvirlar yordamida o'z fikrlarini ifodalashni o'rganadilar. Tarbiyachilar bolalarga rasm yoki karta ko'rsatib, ular haqida so'zlab berishni so'rashi mumkin. Bu metod bolalarning so'z boyligini kengaytiradi.

- **Ko'rgazmalar:** Turli xil ko'rgazmalar (foto, slaydlar, videolar) yordamida bolalarga yangi tushunchalarni o'rgatish va bu tushunchalarni nutqda qo'llashni o'rgatish mumkin.

5. Teatr va dramatik o'yinlar:

- **Teatr o'yinlari:** Roli o'yinlari, dramatik faoliyatlar bolalarga nutqni ishlatish, hissiy ifodani rivojlantirish va o'zaro aloqalarni o'rganishda yordam beradi. Bolalar teatrda qatnashish orqali o'zlarini erkin ifodalashni, boshqa rollarni o'ynashni o'rganadilar.

- **Dramatik sahnalar:** Bolalar uchun oddiy dramalar yoki mini-sahnalar yaratish va ularga ishtirok etish imkoniyatini berish bolalar nutqini rivojlantiradi.

6. Rasmiy nutq va talaffuzni mashq qilish:

- **Talaffuzni rivojlantirish:** Bolalarga so'zlarni to'g'ri talaffuz qilishni o'rgatish zarur. Bu uchun maxsus mashqlar va tilni rivojlantiruvchi o'yinlar ishlatiladi. Masalan, kichik rasimli kartochkalar yordamida yangi so'zlarni o'rgatish.

- **Tovushlarni o'rgatish:** Bolalar so'zlarning talaffuzidagi tovushlarni o'rganish uchun maxsus o'yinlar o'ynashlari kerak. Masalan, bolalar bir xil tovushni topishga harakat qiladilar.

Nutqni rivojlantirishda e'tibor berilishi kerak bo'lgan omillar:

- 1. Tanaffus va vaqt:** Nutqni rivojlantirish uchun bolalar bilan muntazam va doimiy suhbatlashish kerak. Har bir bolaning rivojlanish tezligi boshqacha bo'lishi mumkin, shuning uchun vaqtincha tanaffuslar va sabr-toqat talab etiladi.

2. **Nutqning to‘g‘ri shakllanishi:** Nutqni rivojlantirishda bolalarning grammatik qoidalariga to‘g‘ri yondashish kerak. Boshqa so‘zlar bilan birga, bolalar grammatik qoidalarni o‘rganishlari lozim.

3. **Ko‘p eshitish:** Bolalar uchun turli xil ovozlari, so‘zlar va iboralar orqali ko‘proq ma‘lumot olish zarur. Bu ularning nutqini boyitishga yordam beradi.

4. **Faoliyatlarni individualizatsiya qilish:** Har bir bolaning nutqi alohida rivojlanadi, shuning uchun o‘qituvchi va ota-onalar har bir bolaning nutqini individual tarzda rivojlantirishi kerak.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini o‘stirish — bu ularning intellektual va ijtimoiy rivojlanishini ta‘minlashning muhim qismi. Nutqni rivojlantirish uchun o‘yinlar, suhbatlar, hikoyalar, qo‘shiqlar, teatr va ko‘rgazmali materiallar orqali bolalar o‘z so‘z boyligini oshiradilar va ijtimoiy aloqalarni mustahkamlashda yordam beradi. Nutqni rivojlantirishda bolalarga doimiy ravishda yordamlashish, ularning nutqiga e‘tibor berish va kerakli sharoitlar yaratish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Babayeva D.R. “Nutq o‘stirish nazariyasi va metodikasi” O‘quv qo‘llanma.2017 y.
2. M.Hakimova, M.Ma‘rufova “Bolalarni ijtimoiy moslashuvi” 2021 y.
3. Chorjeva, D. (2020). **DIAGNOSTICS AS A BRANCH OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL KNOWLEDGE AND TYPE OF RESEARCH ACTIVITY OF A TEACHER.** European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 8(3).
4. Chorjeva, D. (2022). **TARBIYACHINING PEDAGOGIK MAHORATINI OSHIRISHDA PEDAGOGIK TEXNIKANING ROLI.** Zamonaviy dunyoda pedagogika va psixologiya: Nazariy va amaliy izlanishlar, 1(24), 101-103.
5. Чориева, Д. А. (2021). **МЕТОДЫ И ПРИЕМЫ РАБОТЫ С АГРЕССИВНЫМИ ДЕТЬМИ.** In Человек в современном мире: пространство и возможности для личностного роста (pp. 152-161).
6. Чориева, Д. А. (2019). **Педагогическая диагностика в условиях дошкольного образования. Актуальные проблемы современного образования: опыт и инновации, 86.**
7. Чориева, Д. А., & Ражабова, Г. Ф. (2022). **ЗНАЧЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ДИАГНОСТИЧЕСКОГО СРЕДСТВА В**

ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ. Results of National Scientific Research International Journal, 1(6), 327-343.

8. **Чориева, Д. А. (2022). ПЕДАГОГИК-ПСИХОЛОГИК ДИАГНОСТИКА ФАОЛИЯТИ БИЛАН ШУҒУЛЛАНУВЧИ ШАХСГА ҚЎЙИЛАДИГАН ТАЛАБЛАР: <https://doi.org/10.53885/edinres.2022.9.09.014> Чориева Дурдона Анваровна Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети Мактабгача таълим факультети Мактабгача таълим психологияси ва педагогикаси кафедраси педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), в. б. доценти. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (9), 99-102.**
9. **Chorieva, D. A. BO‘LAJAK TARBIYACHILARNING KASBIY MAHORATLARINI OSHIRISH YO‘LLARI. O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI NIZOMIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI, 385.**
10. **Anvarovna, C. D. (2024). MANAGEMENT OF INNOVATIVE PROCESSES IN PRESCHOOL EDUCATION. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 37(6), 58-62.**
11. **Anvarovna, C. D. (2024). МАКТАБГАЧА ТА‘ЛИМДА ПЕДАГОГИК ДИАГНОСТИКА ВА KORREKSIYALASHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 37(6), 48-53.**
12. **Anvarovna, C. D. (2024). ТА‘ЛИМ-TARBIYA JARAYONIDA INNOVATSION PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK DIAGNOSTIK SAMARALI METODLARDAN FOYDALANISH. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 37(6), 54-57.**
13. **Choriyeva, D., & Ahmadova, S. (2023). Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida ertaklarning ahamiyati. Maktabgacha va maktab ta‘limi jurnali, 1(2-3).**
14. **Durdona, C. (2023, December). KREATIVLIK ORQALI BOLALARNING QOBILYATLARINI OSHIRISH. In " Conference on Universal Science Research 2023" (Vol. 1, No. 12, pp. 302-305).**
15. **Durdona, C. (2023). BOLALARDA KREATIVLIK QOBILYATINI RIVOJLANTIRISH. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 1(5), 265-270.**
16. **Choriyeva, D. (2023). OILA VA MAKTABGACHA TA‘LIM TIZIMIDA AMALGA OSHIRILADIGAN IJTIMOIIY VAZIFALAR. Talqin va tadqiqotlar, 1(32).**
17. **DURDONA, C., & SHAHNOZA, K. (2023). МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARNING KREATIVLIGINI OSHIRISHDA TASVIRIY FAOLIYATNING O‘RNI. Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan, 1(7), 191-196.**